

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH CMENTARZA PARAFIALNEGO W BRZESKU

DATOWANEGO NA 1815 R.

**(POŁUDNIOWEJ CZĘŚCI MURU WRAZ Z BRAMĄ, ORAZ TRZECH
NAGROBKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE CMENTARZA)
UL. KOŚCIUSZKI 9. GMINA BRZESKO, WOJ. MAŁOPOLSKIE.**

Kwiecień 2024
mgr Wojciech Siek

Spis treści

I. KARTA IDENTYFIKACYJNA.....	3
II. PRZEDMIOT PRAC.....	4
III. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE WRAZ Z OPISEM OBIEKTU.....	4-5
IV. ZAGADNIENIA KONSERWATORSKIE.....	5-14
A. TECHNIKA WYKONANIA I STAN ZACHOWANIA.....	5-8
B. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.....	8-11
C. PROGRAM PRAC.....	12-14

I. KARTA IDENTYFIKACYJNA.

1. DANE PRZED ROZPOCZĘCIEM PRAC.

OBIEKT: XIX w. cmentarz otoczony kamiennym murem z bramą od str. południowej. Wystrój cmentarza stanowią murowane neogotyckie kaplice oraz kamienne i lastrykowe nagrobki z XIX i XX wieku.

Cmentarz wpisany do rejestru zabytków pod Nr.[A-1337/M] z 08.04.2013

AUTOR: nieznany.

CZAS POWSTANIA: 1815 r.

TECHNIKA: mur cmentarza wykonany z ciosów piaskowca ciężkowickiego układanych na zaprawie wapienno-piaskowej, przykryty betonową nakrywą, zwieńczony czterema amforami ze sztucznego kamienia. Brama cmentarza murowana z kamienia i otynkowana, zdobiona łukiem i dwoma pełnoplastycznymi rzeźbami z piaskowca podkarpackiego. Wnętrze cmentarza podzielone alejką biegnącą z południa na północ. Obszar cmentarza zajmują nagrobki kamienne, lastrykowe i murowane kaplice utrzymane w stylu neogotyckim.

WYMIARY OGÓLNE : Obiekt orientowany na planie wydłużonego prostokąta płn./wsch. dłuższą osią, pow. 0,75 Ha.

LOKALIZACJA: Obiekt usytuowany pomiędzy zabudową mieszkalną 250 m na płn/zach od rynku przy ul. Kościuszki 9 w Brzesku.

WŁAŚCICIEL: Parafia Rzymsko Katolicka w Brzesku pod wezw. Św. Jakuba Apostoła i Najświętszej Marii Matki Kościoła 32 - 800 Brzesko, ul. Głowackiego 2

INWESTOR: Parafia Rzymsko Katolicka w Brzesku pod wezw. Św. Jakuba Apostoła i Najświętszej Marii Matki Kościoła 32 - 800 Brzesko, ul. Głowackiego 2

WYKONAWCA OPRACOWANIA: mgr Wojciech Siek .

II. PRZEDMIOT PRAC

Przedmiotem niniejszego opracowania jest pełna konserwacja techniczna i estetyczna wybranych elementów cmentarza parafialnego w Brzesku znajdującego się przy ul. Tadeusza Kościuszki 9, Gmina Brzesko. Małopolska.

- a) południowej części kamiennego muru wraz z bramą wejściową zdobioną dwoma pylonami, łukiem nad wejściem, dwoma rzeźbami oraz dwuskrzydłową kutą furtą
- b) kamienny nagrobek nieznanego proboszcza parafii z poł. XIX w
- c) kamienny nagrobek Franciszka Lisaka z drugiej poł. XIX w.
- d) kamienny nagrobek rodziny Kubasiewiczów

Planowane prace konserwatorskie i renowacyjne przy obiekcie obejmą:

Pełną konserwację techniczną i estetyczną wszystkich elementów południowej części muru wraz z amforami, bramą (pylonami, łukiem z krzyżem i kamiennymi rzeźbami) oraz wybranymi, kamiennymi nagrobkami znajdującymi się na terenie cmentarza. W ramach prac przy obiekcie zostaną przeprowadzone niezbędne zabiegi mające na celu przywrócenie jego pierwotnej kolorystyki, usunięcie wszystkich szkodliwych nawarstwień, stabilizowanie i wykonanie nowego fundamentu, rekonstrukcje płaskorzeźby z nagrobka Nr. 3 i rzeźby pełnoplastycznej z nagrobka Nr 2, uzupełnianie ubytków detali architektonicznych i rzeźbiarskich, dezynfekcja i usuwanie nawarstwień biologicznych, impregnacja wzmacniająca elementy osłabione, scalanie kolorystyczne i hydrofobizacja, renowację elementów stalowych i rekonstrukcję ozdobnego krzyża żeliwnego z nagrobka Nr 1.

Niniejszy program został opracowany na podstawie przeprowadzonych oględzin obiektu, informacji źródłowych, historycznych i wykonanych odkrywek.

III. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE WRAZ Z OPISEM OBIEKTU

Stosunkowo skąpa ilość danych źródłowych dotyczących brzeskiego cmentarza przy ul. Bocheńskiej (obecnie Kościuszki) uniemożliwia dokładne odtworzenie jego dziejów i wyglądu. Niestety nie znamy nawet dokładnej daty jego powstania. Można jedynie przypuszczać, że cmentarz ten założony został pomiędzy 1785 a 1813 r., na części gruntu należącego do szpitala św. Ducha, ufundowanego w XV w. przez wielkiego humanistę, poetę i arcybiskupa lwowskiego - Grzegorza z Sanoka. Około 1850 r. wzniesiono na cmentarzu z inicjatywy mieszczanina Stanisława Janiszewskiego murowaną kaplicę św. Krzyża, która otrzymała przywilej odprawiania mszy św. Kaplica istniała zapewne do ok. 1877 r., gdyż do tego roku napotykamy o niej wzmianki źródłowe. Prócz kaplicy na cmentarzu funkcjonowała również kostnica; spłonęła ona jednak podczas pożaru miasta 5 sierpnia 1890 r. Dane uzyskane z wizytacji z 10 grudnia 1913 r. określają, że cmentarz umiejscowiony jest niedaleko od kościoła, i że jego obszar jest wystarczający. Ponadto dowiadujemy się z niej, że cmentarz otoczony jest murem, a znajdująca się na nim nowa kostnica jest

w dobrym stanie. W 1925 r. cmentarz został powiększony. Przyłączony do cmentarza teren ogrodzono betonowym murem. Odnowiono również kostnicę znajdującą się w narożu cmentarza. W 1973 r. cmentarz parafialny został zamknięty. Chowani są na nim tylko ci, którzy posiadają na jego terenie swoje grobowce. Brzeski cmentarz kryje prochy wielu znakomitych obywateli miasta: burmistrzów, urzędników, artystów, lekarzy, aptekarzy, nauczycieli, księży wojskowych, mieszczan i szlachtę. Znaleźć na nim można, mimo upływu czasu i wandalizmu ludzi - kilkadziesiąt interesujących rzeźb nagrobnych, grobowców i nagrobków wykonanych przez rzeźbiarzy i kamieniarzy z Brzeska, Krakowa, Lwowa, Bochni, Tamowa. Wśród nich są : lwowski rzeźbiarz Ludwik Makolandra, autora wielu nagrobków na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, krakowski rzeźbiarz i kamieniarz Józefa Kulesza, bocheński rzeźbiarz Wojciech Samek, Piotr Celestyn Kulka z Tarnowa. Prócz "obcej" produkcji nagrobnej na cmentarzu można również spotkać dzieła twórców pochodzących z Brzeska. Kilka nagrobków wykonał Franciszek Lisak (1909), rzeźbiarz i kamieniarz. Pod względem artystycznym interesująco prezentują się nieliczne już dzisiaj żeliwne krzyże nagrobne, bądź figury aniołów, które rozpowszechnione były od połowy XIX w., aż do ok. 1914 r. Oprócz wspomnianych twórców na cmentarzu można również napotkać dzieła Antoniego Hajdeckiego sen. rzeźbiarza i kamieniarza pochodzącego z Bochni oraz Andrzeja Kwiatkowskiego ze Stopnic koło Tymbarku.

IV. ZAGADNIENIA KONSERWATORSKIE

A. TECHNIKA WYKONANIA I STAN ZACHOWANIA

Przed wykonaniem dokumentacji dokonano oględzin stanu technicznego oraz stanu zachowania elementów obiektu. Oględzin dokonano przy optymalnych warunkach atmosferycznych używając do tego celu standardowych narzędzi umożliwiających prawidłową ocenę stanu technicznego. Dokonano pomiarów obiektu, określenia warstw technologicznych, stanu technicznego oraz uszkodzeń.

Południowa części kamiennego muru wraz z bramą wejściową z dwoma pylonami, łukiem nad wejściem, krzyżem, dwoma rzeźbami oraz dwuskrzydłową metalową furtą.

Technika wykonania

Kamienny mur cmentarza wykonany został w głównej mierze z ciosów piaskowca ciężkowickiego, dwóch pełnoplastycznych rzeźb, oraz elementów betonowych (nakrywa muru, amfory i brama wejściowa). Kamienne ciosy muru osadzano na zaprawie wapienno piaskowej. Pylony bramy wejściowej cmentarza zostały wykonane metodą odlewu we wcześniej wykonanych formach z desek. Zarówno powierzchnię pylonów jak i amfor wykańczano „mokre na mokre” zaprawą wapienno-cementowa z dodatkiem gruboziarnistego piachu uzyskując w ten sposób

kolorystykę i fakturę zbliżoną wizualnie do koloru piaskowca. Betonowa nakrywa muru różni się od pozostałych elementów muru twardością (większa zawartość cementu) i kolorystyką. Kamienne rzeźby znajdujące się na szczycie dwóch pylonów wykonane zostały z jednego kawałka kamienia, również z piaskowca podkarpackiego.

Stan zachowania:

Kamienny mur cmentarza jest w niezłym stanie zachowania jednak wymaga przeprowadzenia niezbędnych zabiegów konserwatorskich i naprawczych mających na celu przywrócenie jego pierwotnego wyglądu i zabezpieczenie przed działaniami niszczącymi. W miejscach łączenia segmentów pojawiły się rozległe pęknięcia, elementy kamiennych ciosów miejscami się złuszczały i pokryte są nawarstwieniami mikroflory i nawarstwieniami atmosferycznymi.

W najgorszym stanie znajdują się pylony bramy prowadzącej na cmentarz. Podczas ostatnich prac przy obiekcie pylony zostały pokryte 1-2 cm warstwą mocnej zaprawy cementowej mającej na celu wyrównanie jej powierzchni i uzupełnienie ubytków. Warstwa tej zaprawy w wyniku silnego skurczu rozwarstwia się, pęka i miejscami odspaja. Ponadto pylony bramy zostały pokryte warstwą białej farby która ulega złuszczeniu. Dwie rzeźby przedstawiające św. Jana i Marię w trakcie prac przeprowadzonych w poprzednim okresie zostały pozbawione większości detali rzeźbiarskich (szaty). Detale rzeźbiarskie są rozmyte co unieczytelnia formę postaci. Jednocześnie rzeźby są bardzo silnie zabrudzone nawarstwieniami atmosferycznymi i warstwami fałszywej patyny. Podobnie wygląda stan zachowania krzyża wieńczącego łuk bramny, na jego powierzchni widoczne są liczne zabrudzenia pochodzenia atmosferycznego. Betonowe amfory są w dość dobrym stanie zachowania, konieczne będzie wykonanie ich oczyszczenia z nawarstwień atmosferycznych i drobnych uzupełnień ubytków oraz nielicznych pęknięć. Metalowa brama była kilkakrotnie przemalowywana i jej kolorystyka jest niewłaściwie dobrana, posiada punktowe ogniska korozji.

Planowany zakres prac.

Elementy muru cmentarza wymagają zabiegu usunięcia zanieczyszczeń atmosferycznych i biologicznych przy użyciu metody strumieniowo-ściernej lub hydrodynamicznej, konieczne jest wykonanie wzmocnienia osłabionych partii kamienia i betonowych amfor preparatami krzemoorganicznymi, należy wykonać zabiegi zwalczające mikroflorę oraz profilaktyczne działania przed odradzaniem się mikroflory, w miejscach powstałych szczelin należy wykonać iniekcje wypełniające, osłabione spoiny uszczelnić i osypujące się wypełnić. Usunąć z obrębu obiektu roślinność pnącą i pozostałości korzeni. Rzeźby kamienne po oczyszczeniu z zabrudzeń należy przemodelować nadając rozmytym draperiom i rysom twarzy charakterystyczny wygląd. Ubytki kamienia ozdobnych amfor uzupełnić zaprawą renowacyjną wg. dobranego koloru. Pękającą i rozwarstwioną warstwę tynku cementowego na pylonach i łuku skuć i założyć nową o kolorystyce zbliżonej do oryginalnej (imitującej piaskowiec). Wszystkie elementy kamienne scalić kolorystycznie i poddać hydrofobizacji.

Elementy metalowe (dwuskrzydłowa brama) należy oczyścić z łuszczących się przemałowań, zmatowić, odtłuścić, nanieść zabezpieczenie antykorozyjne w miejscach odsłoniętego metalu, oraz warstwę malarską np. typu Rafil 2w1.

Nagrobek Nr 1. Kamienny nagrobek nieznanego proboszcza parafii z okresu

I poł. XIX w.

Wymiary: nagrobek- szer. 65 cm / gł. 70 cm/ wys. 270 cm (z krzyżem)

Technika wykonania: osadzony bezpośrednio w gruncie, wykonany z pięciu kamiennych elementów piaskowca podkarpackiego, ozdobiony na szczycie żeliwnym krzyżem (nie zachowany).

Stan zachowania: nagrobek mocno przechylony do tyłu, widoczne liczne-głębokie ubytki detalu architektonicznego, płaskorzeźba w części frontowej przedstawiająca męską postać z dzieckiem mocno rozmyta, ornamenty nakrywy rozmyte.

Planowany zakres prac: w ramach prac przy obiekcie wykonana zostanie pełna konserwacja i renowacja elementów metalowych i kamiennych: demontaż nagrobka, wykonanie nowego fundamentu, uzupełnianie ubytków, usuwanie mikroflory, oczyszczanie z zabrudzeń atmosferycznych i fałszywej patyny, oczyszczenie i renowacja płaskorzeźby znajdującej się na trzonie nagrobka, impregnacja wzmacniająca kamień, scalanie kolorystyczne, usuwanie mikroflory i profilaktyczne zabezpieczenie przed je odradzaniem się, hydrofobizacja, zabezpieczenie powłoką antykorozyjną i powłoką malarską, wykonanie repliki płaskorzeźby w oparciu o zachowane zdjęcie archiwalne.

Nagrobek Nr 2. Kamienny nagrobek Franciszka Lisaka dat. na 1909 r.

Wymiary: nagrobek- szer. 95 cm / gł. 75 cm/ wys. 230 cm.

Technika wykonania: osadzony na betonowym fundamencie, wykonany z trzech elementów piaskowca podkarpackiego, ozdobiony na szczycie neogotyckimi „żabkami”, w środku cokołu nisza na rzeźbę (pusta) pierwotnie w niszy najprawdopodobniej była ustawiona rzeźba Matki Boskiej w klasycznej formie.

Stan zachowania: nagrobek stoi prosto, widoczne ubytki detalu architektonicznego (żabki, ornamenty roślinne) i pow. płaskich- szczególnie w części tylnej, glony i mikroflora, niewielka tabliczka z inskrypcjami wykonana z czarnego szkła pęknięta w kilku miejscach, zabrudzenia atmosferyczne i fałszywa patyna, fragmentaryczne uzupełnienia zaprawą cementową, u spodu silne zawilgocenie obiektu, brak rzeźby widniejącej pierwotnie w niszy (postać stojąca-Marii?)

Planowany zakres prac.

W ramach prac przy obiekcie przewidziana jest pełna konserwacja i renowacja elementów kamiennych i betonowych: uzupełnianie ubytków, usuwanie mikroflory, oczyszczanie z zabrudzeń atmosferycznych i fałszywej patyny, renowacja tabliczki z inskrypcjami (ewentualna wymiana), rekonstrukcja rzeźby przedstawiającej postać kobietą Maria, impregnacja wzmacniająca kamień, scalanie kolorystyczne, usuwanie mikroflory i profilaktyczne zabezpieczenie przed je odradzaniem się, hydrofobizacja.

Nagrobek Nr. 3 Kamienny nagrobek rodziny Kubasiewiczów dat. na 1873 r.

Wymiary: nagrobek- szer. 80cm / gł. 67 cm/ wys. 240 cm.

ogrodzenie- szer. 170 cm / gł. 260 cm/ wys. 120 cm.

Technika wykonania: osadzonych na betonowym fundamencie, wykonany z trzech elementów piaskowca i wieńczącego krzyża wykonanego z wapienia pińczowskiego, otoczony kutym ogrodzeniem posadowionym na betonowej opasce, w zwieńczeniu cokołu widniało popiersie (Marii) wykonane z wapienia pińczowskiego.

Stan zachowania: metalowe ogrodzenie pokryte wieloma warstwami malarskimi - w wielu miejscach widoczne ogniska korozji, nagrobek przechylony mocno do przodu, widoczne ubytki kamienia, glony i mikroflora, tablica z inskrypcjami wykonane ze szkła zachowane w dobrym stanie, zabrudzenia atmosferyczne i fałszywa patyna, fragmentaryczne uzupełnienia zaprawą cementową, ubytki betonowej opaski, brakuje płaskorzeźby w zwieńczeniu cokołu.

Planowany zakres prac.

W ramach prac przy obiekcie planowana jest pełna konserwacja i renowacja elementów metalowych, kamiennych i betonowych.

Pionowanie nagrobka, uzupełnianie ubytków (kamienia i betonowej opaski), usuwanie mikroflory, oczyszczanie z zabrudzeń atmosferycznych i fałszywej patyny, rekonstrukcja płaskorzeźby przedstawiającej popiersie kobiece z gotowej zaprawy imitującej wapien pińczowski (wg analogii z innych nagrobków), impregnacja wzmacniająca kamień, scalanie kolorystyczne, profilaktyczne zabezpieczenie przed odradzaniem się mikroflory, hydrofobizacja. Czyszczenie elementów metalowych mechanicznie lub metodą strumieniowo ścierną wraz z zabezpieczeniem powłoką antykorozyjną i powłoką malarską.

B. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE ORAZ PROPONOWANE DZIAŁANIA

Prace konserwatorskie przy obiekcie polegać winny na zachowaniu jego formy i bryły. Zaleca się zachowanie układu wszystkich elementów składowych w aktualnej formie kompozycyjnej. Generalnym założeniem konserwacji obiektu będzie zachowanie w jak największym stopniu jego autentycznej materii oraz możliwie wierne utrzymanie jego pierwotnego wyglądu estetycznego (odsłonięcie naturalnego koloru kamienia i odtworzenie brakujących elementów formy rzeźbiarskiej i detali architektonicznych).

KAMIENNE NAGROBKI.

W przypadku nagrobków konieczne będzie wykonanie typowych zabiegów konserwatorskich mających na celu przywrócenie ich do pierwotnego stanu, odpowiednio do obiektu (nagrobek Nr 1.) - demontaż i wykonanie nowego fundamentu oraz rekonstrukcja metalowego krzyża, (nagrobek Nr 3) poziomowanie i podbicie fundamentu. Konieczne będzie wykonanie uzupełnień wszystkich kamiennych detali rzeźbiarskich i architektonicznych włącznie z wykonaniem

niezbędnych rekonstrukcji (nagrobek Nr. 3 - rekonstrukcja kamiennego medalionowego popiersia), nagrobek Nr 2 rekonstrukcja postaci Marii rekonstrukcja z gotowej zaprawy imitującej wapien pińczowski (wg analogii z innych nagrobków). Proponuje się usunięcie wszystkich nieoryginalnych cementowych uzupełnień ubytków, przemalowań farbą i mleczkiem cementowym, możliwie maksymalne usunięcie wszystkich zabrudzeń, fałszywej patyny i przebarwień kamienia. Niezbędne jest przeprowadzenie zabiegów dezynfekcji i usuwania kolonii mikroorganizmów oraz profilaktycznej dezynfekcji obiektów przeciwko odradzaniu się mikroflory. Na obiekcie nie stwierdzono oryginalnych warstw polichromii i złoceń.

KAMIENNY MUR WRAZ Z BRAMĄ WEJŚCIOWĄ I AMFORAMI.

Wszystkie elementy muru cmentarza wymagają zabiegu usunięcia zanieczyszczeń atmosferycznych i biologicznych przy użyciu metody strumieniowo-ściernej lub hydrodynamicznej, konieczne jest wykonanie wzmocnienia osłabionych partii kamienia i betonowych amfor preparatami krzemoorganicznymi, należy wykonać zabiegi zwalczające mikroflorę oraz profilaktyczne działania przed odradzaniem się mikroflory, w miejscach powstałych szczelin należy wykonać iniekcje wypełniające, osłabione spoiny uszczelnić i osypujące się wypełnić. Usunąć z obrębu obiektu roślinność pnącą i pozostałości korzeni. Rzeźby kamienne po oczyszczeniu z zabrudzeń należy przemodelować nadając rozmytym draperiom i rysom twarzy charakterystyczny wygląd. Ubytki kamienia ozdobnych amfor uzupełnić zaprawą renowacyjną wg. dobranego koloru. Pękającą i rozwarstwioną warstwę tynku cementowego na pylonach i łuku skuć i założyć nową o kolorystyce zbliżonej do oryginalnej (imitującej piaskowiec). Wszystkie elementy kamienne scalić kolorystycznie i poddać hydrofobizacji.

Przyczyny zniszczeń kamienia.

Wyplukiwanie lepiszcza i dezintegracja strukturalna powierzchniowych partii kamienia spowodowane są wyplukiwaniem przez wodę opadową, śnieg itp. Ponadto w okresie obniżonych temperatur dochodzi do wielokrotnie powtarzającego się procesu gromadzenia wody w szczelinach kamienia oraz zakamarkach form rzeźbiarskich a następnie jej zamarzania, co prowadzi w krótkim czasie do uszkodzeń mechanicznych, znacznych zniszczeń powierzchniowych warstw kamienia oraz zatarcia formy plastycznej. Temu ostatniemu zjawisku sprzyja również nasilone działanie wiatru i niesione przez nie drobne ścierniwo. Niszczenie struktury kamienia widoczne jako rozwarstwianie i osypywanie części przypowierzchniowej kamienia inicjowane zwykle przez migrację i krystalizację soli rozpuszczalnych w wodzie, zarówno podciąganych kapilarnie z podłoża, co jest skutkiem braku izolacji poziomej obiektu w obrębie przyziemia, jak również pochodzących z kitów i zaczynu cementowego stosowanego do prowizorycznych napraw, krystalizując na granicy odparowania prowadzi do rozrywania wiązań mineralnych i w konsekwencji do postępującego nieodwracalnego zniszczenia powierzchniowych warstw kamienia. Obecność oraz lokalnie wzmożona aktywność mikroflory w postaci porostów i

mchów powodujących degradację powierzchni kamienia poprzez intensyfikowanie zjawisk fizyko-chemicznych, związanych z nadmiernym zawilgoceniem powierzchni kamienia, jak również poprzez fizyczne uszkodzanie przypowierzchniowych warstw kamienia związane z korozją biologiczną. Ten mechanizm zniszczeń potęgowany jest przez procesy wypłukiwania lepiszcza kamienia.

PROPONOWANE DZIAŁANIA

Wykonanie prac renowacyjnych obiektu obejmować będzie w pierwszej kolejności demontaż nagrobka Nr 1. i wykonanie nowego fundamentu, demontaż pozostałości żeliwnego krzyża wieńczącego szczyt nagrobka, oraz podbicie fundamentów nagrobka Nr. 3 w celu jego pionowania.

W ramach prac konserwatorskich należy usunąć wszystkie szkodliwe nawarstwienia elementów kamiennych, betonowych i tynkowanych: wadliwe cementowe ubytki formy rzeźbiarskiej i architektonicznej, widoczne o odsłonięte w trakcie prac warstwy farb olejnych, uzupełnić brakujące elementy detali architektonicznych i rzeźbiarskich i wykonać rekonstrukcję brakujących elementów nagrobków. W razie konieczności zastosować tzw. pajaczki do wzmocnienia wykonanych uzupełnień ubytków.

Zabiegi wstępne to usunięcie luźnych nawarstwień brudu i produktów korozji, ujawnionych uzupełnień ubytków wykonanych z zaprawy cementowej, oczyszczenie obiektu z mikro organizmów, grzybów i porostów, oraz fałszywej patyny.

Po usunięciu powłok malarskich z łuku bramnego i pylonów bramy (w razie konieczności) wzmocnić zdeintegrowaną strukturę partii kamienia i warstw tynku oraz na amforach, które „osypują się”, tak by nie postępowała ich dalsza destrukcja. W tym celu należy wykonać wstępną impregnację osłabionych fragmentów kamienia preparatem głęboko penetrującym KSE 300 firmy „Remmers”.

Konieczne jest usunięcie warstw wadliwie wykonanego cementowego tynku z pylonów bramy. Zabieg ten należy przeprowadzać przy użyciu dłut kamieniarskich stopniowo odsłaniając kolejne fragmenty detali architektonicznych bramy. Po odsłonięciu oryginalnych warstw należy usunąć (ewentualnie odsłonięte) ciemne nawarstwienia korozyjne tzw. „fałszywą patynę” uszczelniające kapilary, za pomocą pasty Alcutex Fassadenreiniger Paste firmy „Remers”.

Kamienne elementy obiektu narażone na największe zasolenie (rzeźby, osypujące się ciosy kamienne w przyziemiu) należy odsolić metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska przy wykorzystaniu kompresów z wilgotnej pulpy papierowej lub ligniny.

Ubytki kamienia należy uzupełnić przygotowaną wcześniej zaprawą do uzupełniania ubytków piaskowców składającą się z mieszaniny odpowiednio dobranego kruszywa kwarcowego, cementu trasowego, wapna dołowanego i pigmentów odpornych na: alkalia, cement i światło. W partiach rzeźbiarskich – uzupełnić ubytki w formy rzeźbiarskiej z zachowaniem proporcji i stylistyki rzeźby oraz kompozycji, mając na

uwadze potrzebę odtworzenia elementów draperii postaci i rys twarzy. Rekonstrukcję brakującej postaci Marii z nagrobka Nr. 3 i okrągłej płaskorzeźby z nagrobka Nr. 2 należy wykonać wg analogicznych wzorów znajdujących się na terenie cmentarza metodą odlewu z materiału imitującego wapień pińczowski. Proponuję zastosować gotowe zaprawy do wykonywania odlewów np. Firmy Optolith Stuccoguss lub Firmy Kabe Chistorica Combi Stucco. Odlane obiekty zamocować w nagrobkach na zaprawie wysokoelastycznej do kamienia naturalnego na trzpieniach nierdzewnych.

Ubytki warstw tynku na amforach i pylonach bramy wykonać z zaprawy tynkarskiej z dodatkiem cementu trasowego i piasku rzeczno-przesiewanego o grubym uziarnieniu, z dodatkiem pigmentów- analogicznie do faktury i kolorystyki zachowanych elementów.

Pozostałości wykruszonych spoin między elementami składowymi obiektu (kamienny mur i nagrobki) usunąć mechanicznie i założyć nowe, wykonane z zaprawy wapiennej – piaskowej z niewielką ilością cementu trasowego i pigmentów alkaliu-odpornych lub gotową masą do fugowania Optosan Trssfuge firmy Optolith.

Niezbędne jest zabezpieczenie obiektu przed inwazją mikroorganizmów przez przeprowadzenie dezynfekcji, szczególnie w miejscach najmocniej zawilgoconych - w przyziemiu. W tym celu należy zastosować preparat firmy Remmers Grunbelag-Entferner - gotowy do użytku, wodny, bez kwasowy roztwór do zwalczania mikroorganizmów, grzybów i porostów. Zabieg należy przeprowadzić dwukrotnie: przed renowacją i po renowacji zarówno elementów kamiennych, betonowych jak i tynkowanych.

Ewentualne scalenie kolorystyczne uzupełnionych ubytków należy wykonać przy użyciu Lasur. Jest to mineralna farba laserunkowa oparta na bazie krzemianów, którą miesza się z KEIM Restauro Fixativ w odpowiedniej proporcji – w zależności od oczekiwanego stopnia prześwitu (krycia). Zużycie mieszaniny należy ustalić na powierzchniach próbnych.

Hydrofobizacja całego obiektu będzie końcowym etapem prac konserwatorskich. Dla zabezpieczenia powierzchni kamienia przed wnikaniem wilgoci należy zastosować hydrofobizację środkiem Funcosil SL firmy Remers przy zastosowaniu metody natrysku lub powlekania. Hydrofobizację należy przeprowadzić dwukrotnie. Elementy stalowe i żeliwne.

Metalową furtę bramy oraz stalowe kute ogrodzenie nagrobka Nr 3. po oczyszczeniu z łuszczących się nawarstwień farb, zmatowieniu papierami ściernymi odtłuszczeniu i zabezpieczeniu ognisk korozji należy pokryć dwoma warstwami powłoki malarskiej typu Rafil 2w1 czarny półmat. Szklane płytki z inskrypcjami z nagrobków Nr. 2 i Nr. 3 należy oczyścić oraz określić stan zachowania (ew. wymiana płytki z Nr. 2)

C. PROGRAM PRAC

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej obiektu przed konserwacją.
2. Wstępne zwalczenie i zabezpieczenie wymienionych elementów obiektu przed mikroorganizmami. Przeprowadzenie dezynfekcji preparatami biobójczymi, metodą natrysku - zastosować preparat firmy Remmers Grunbelag- Entferner lub BFA .
3. Prace demontażowe i montażowe nagrobków:
 - demontaż nagrobka Nr. 1, wykonanie fundamentu szer75cm x dł60cm x głęb80cm i ponowne osadzenie na miejscu pierwotnym.
 - podstemplowanie nagrobka Nr 3 w celu jego pionowania, zastosować kliny plastikowe i zaprawę cementową typu CX5 do wypełnienia powstałej szczeliny.
4. Wstępna impregnacja odsłoniętych i osłabionych fragmentów kamienia preparatem głęboko penetrującym KSE 100-300 firmy „Remmers”, poprzez powlekanie pędzlem (elementy kamienne, tynkowane i betonowe)
5. Usunięcie warstw malarskich na łuku bramnym, chemicznie przy zastosowaniu bio-degradowalnego preparatu „Wendro” firmy Coverax. Preparat nanosić pędzlem, zabezpieczyć folią i po 2 godzinach spłukiwać obficie myjką ciśnieniową. Neutralizować 2% roztworem kwasu octowego w wodzie.
6. Usunięcie wszystkich wadliwych uzupełnień formy architektonicznej nagrobków i pylonów bramy wykonanych w zaprawie cementowej przez mechaniczne skucie dłutami kamieniarskimi. Usunięcie z powierzchni kamienia przemałowań mleczkiem cementowym i zacierek cementowych również mechanicznie przy użyciu dłut kamieniarskich, oraz przy użyciu skalpeli i nożyków, doraźnie przy użyciu mikro piaskarki.
7. Oczyszczenie powierzchni elementów obiektu z nawarstwień „fałszywej patyny” chemicznie przy zastosowaniu pasty Alcutex Fassadenreiniger Paste firmy Remers doraźnie przy użyciu mikro piaskarki.
8. Po odsłonięciu oryginalnych warstw kamienia i oryginalnych tynków bramy konieczna końcowa impregnacja osłabionych fragmentów kamienia preparatem głęboko penetrującym KSE 100-300 firmy „Remmers” poprzez nanoszenie pędzlem.
9. Uzupełnienie wszystkich ubytków kamienia (wapienia i piaskowca) przygotowaną wcześniej tradycyjną zaprawą do uzupełniania ubytków wapieni i piaskowców składającą się z mieszaniny odpowiednio dobranego kruszywa kwarcowego i mineralnego, cementu trasowego, wapna dołowanego i pigmentów odpornych na: alkalia, cement i światło, lub gotową zaprawą do uzupełniania ubytków wapieni i piaskowców Restauriermortel MF 100003 „ stara biel” firmy „Remmers” z dodatkiem odpowiednich pigmentów odpornych na wapno, cement i światło.

10. Uzupełnienie wszystkich ubytków elementów betonowych (nakrywa muru, obramienie nagrobka Nr. 3) przygotowaną wcześniej tradycyjną zaprawą do uzupełniania ubytków składającą się z mieszaniny odpowiednio dobranego kruszywa kwarcowego i mineralnego, cementu trasowego oraz dodatku Haft Fest Firmy Remmers poprawiającej przyczepność.

11. Uzupełnienie wszystkich ubytków tynków przygotowaną wcześniej tradycyjną zaprawą do uzupełniania ubytków wapieni i tynków składającą się z mieszaniny cementu trasowego wapna dołowanego i gruboziarnistego piasku rzeczno-żwiłowego. Zaprawę dobarwiać pigmentem żółtym. Jako wody zarobowej używać Haft Fest Firmy Remmers..

12. Rekonstrukcja brakujących rzeźbionych elementów nagrobków:

- nagrobek Nr. 3 rekonstrukcja popiersia kobiecego z postacią Marii Matki Jezusa z gotowej zaprawy imitującej wapien pińczowski (wg analogii z innych nagrobków), oraz osadzenie na zaprawie montażowej do kamienia i trzpieniu nierdzewnym na nagrobku.

- nagrobek Nr. 2 rekonstrukcja rzeźby przedstawiającej stojącą kobiecą postać Marii w klasycznym przedstawieniu (wg analogii z innych nagrobków), w gotowej zaprawie imitującej wapien pińczowski, oraz osadzenie na zaprawie montażowej do kamienia i trzpieniu nierdzewnym na nagrobku.

13. Zabezpieczenie obiektu przed inwazją mikroorganizmów przez przeprowadzenie dezynfekcji preparatami bio-bójczymi, metodą natrysku - zastosować preparat firmy Remmers-Grunbelag- Entferner (obecnie Glonosan)

14. Spoinowanie. Usunąć wykruszone i osłabione spoiny pomiędzy ciosami kamiennymi kamiennego ogrodzenia i elementów kamiennych nagrobków. uzupełnienia należy wykonać przy użyciu zaprawy wapienno – cementowej z niewielkim dodatkiem cementu trasowego dobarwiając mineralnymi pigmentami alkalicznymi lub gotową zaprawą Optosan TrassFuge firmy Optolith.

15. Renowacja elementów stalowych: metalową furtę bramy i stalowe kute ogrodzenie nagrobka Nr 3. Po oczyszczeniu z łuszczących się nawarstwień farb, zmatowieniu papierami ściernymi odtłuszczeniu i zabezpieczeniu ognisk korozji należy pokryć dwoma warstwami powłoki malarskiej typu Rafil 2w1 czarny półmat. Dopuszcza się zastosowanie metody strumieniowo ścierniej.

16. Rekonstrukcja żeliwnego krzyża brakującego na nagrobku Nr 1 zgodnie z zachowanym zdjęciem archiwalnym. Wykonanie modelu w skali 1:1 w glinie. Przygotowanie formy gipsowej lub silikonowej oraz wykonanie odlewu krzyża z gipsu. Wykonanie odlewu z żeliwa. Pokrycie krzyża warstwą malarską typu Rafil 2w1 półmat czarny. Montaż w nagrobku na chemoutwardzalnej żywicy po wcześniejszym przygotowaniu otworu.

17. Hydrofobizacja całego obiektu w celu zabezpieczenia powierzchni kamienia przed wnikaniem wody należy zastosować hydrofobizację środkiem Funcosil SL firmy Remmers przy zastosowaniu metody natrysku lub powlekania. Hydrofobizację należy przeprowadzić dwukrotnie.

18. Uporządkowanie terenu w okół nagrobków, bramy i muru cmentarza.

19. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej – sprawozdanie z wykonanych prac, dokumentacja fotograficzna.